

آنها که زود می میرند دارای قیامت برزخی طولانی نسبت به آنهایی که دیرتر می میرند، هستند و این با عدالت خداوندی سازگاری ندارد. در این نوشتار در صدد پاسخ به این سوال هستیم.

پاسخ:

این مطلب در واقع سه بخش دارد، زمانی پاسخ کامل و جامع خود را دریافت خواهد کرد که هر یک به طور مستقل طرح و پاسخ داده شود:

۱. برزخ چیست؟

۲. آیا توقف در برزخ برای همه انسانها یکسان است؟

۳. آیا طولانی شدن توقف در برزخ برای عده‌ای با عدالت خداوند سازگار است؟

گرچه این پرسشها نیازمند بحث مبسوط است اما به طور خلاصه و متناسب با فرصت موجود به مطالبی اشاره می شود:

۱. در لغت عرب، حد فاصل بین دو چیز را برزخ گویند و چون جهان بعد از مرگ حد فاصل بین زندگی موقت دنیا و حیات جاویدان عالم آخرت است در قرآن شریف و روایات اولیاء دین، آن عالم به نام برزخ خوانده شده است. [۱] پس عالمی که انسان بعد از مرگ تا روز قیامت در آن زندگی می کند برزخ نامیده می شود. [۲]

۲. بدیهی است کسانی که زودتر از دنیا رفته‌اند نسبت به افرادی که دیرتر از دنیا رفته‌اند یا میروند، توقف بیشتری در عالم برزخ خواهند داشت، چون طبیعی است آنهایی که زودتر به دنیا آمده زودتر از دنیا می روند و آنهایی که دیرتر آمده و می آیند دیرتر می روند.

علی ابن ابی طالب (علیه السلام) فرمود: من مات قام قیامته، عوام این طور فکر می کنند که تا قیامت خیلی مانده است. حضرت فرمود: هر کس که مرد قیامتش برپا شد یعنی با مرگ مجازات بد و یا نعمت‌های اخروی شروع خواهد شد و در عین حال تکامل هم در جای خودش هست

باید توجه داشت که بحث از زمان و مدت زمانی در مسأله برزخ به معنای مادی بودن برزخ نیست، بلکه در محاورات روایی بر اساس عرف محاوراتی مردم در دنیا تعبیر مدت و زمان مطرح شده است.

۳. طولانی شدن توقف عده‌ای از انسانها در برزخ با عدالت الهی خداوند منافاتی ندارد، زیرا اگر خداوند مردم را در برزخ در حال عذاب نگاهدارد تا روز قیامت و حسابرسی برسد، این س‌وال جای طرح داشت، اما مسأله چنین نیست بلکه در برزخ نیز مانند قیامت هر کسی مهمان سفره عمل خویش است که با حسابرسی خاصی در برزخ، عده‌ای در حال آسایش و عده‌ای در حال عذاب به سر میبرند، لذا برخی از کارشناسان بزرگ معارف اسلامی در این باره گفته‌اند: انسان پس از مرگ از جهت اعتقاداتی که داشته و اعمال نیک و بدی که در این دنیا انجام داده مورد بازپرسی خصوصی قرار میگیرد و پس از محاسبه اجمالی طبق نتیجه‌ای که گرفته شد به یک زندگی شیرین و گوارا، یا تلخ و ناگوار محکوم می گردد که با همان زندگی در انتظار روز رستاخیز عمومی به سر میبرند. حال انسان در زندگی برزخی بسیار شبیه به حال کسی است که برای رسیدگی اعمالی که از وی سر زده به یک سازمان قضائی احضار شود و مورد بازجویی و بازپرسی قرار گرفته به تنظیم و تکمیل پرونده‌اش بپردازند، آنگاه در انتظار محاکمه در بازداشت به سر برد. روح انسان در برزخ به صورتی که در دنیا زندگی می کرد به سر میبرد. اگر از نیکان است از سعادت و نعمت و همجواری پاکان و مقربان درگاه خدا برخوردار میشود. و اگر از بدانان است در نعمت و عذاب و مصاحبت شیاطین و پیشوایان ضلال می گذرانند. [۳]

بنابراین طولانی شدن برزخ یک عده هیچ منافاتی با عدالت خداوند ندارد، زیرا همگان در آن جا مانند قیامت مهمان سفره اعمال خویش اند. امام سجاد - علیه السلام - فرمود: قبر (که همان عالم برزخ است) یا باغ و گلستانی از باغها و گلستانهای بهشت است یا چاهی از چاههای آتش. [۴] و هرچه باشد نتیجه عمل خود انسان است.

برزخ و جریان تکامل

یکی از مسائلی که در موضوع برزخ مطرح است جریان تکامل برزخی است،

برزخ نظام مخصوصی است و وقتی که روح‌ها به آن عالم وارد شدند با قانون تحول پیش می‌روند نتایج تمام جزئیات عقاید اوصاف و اعمال را در برزخ خواهند دید. **فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ**. نتایج و تمام جزئیات اعمالمان را از خیر و شر خواهیم دید.

علی ابن ابی طالب (علیه‌السلام) فرمود: من مات قام قیامته، عوام این‌طور فکر می‌کنند که تا قیامت خیلی مانده است. حضرت فرمود: هرکس که مرد قیامتش برپا شد یعنی با مرگ مجازات بد و یا نعمت‌های اخروی شروع خواهد شد و در عین حال تکامل هم در جای خودش هست، با تحول پیش می‌رویم، یا به طرف جهنم یا به سوی بهشت و در عین حال هم نعمت هست و هم عذاب.

بنابراین برزخ افراد با توجه به اعمال و افکار روح آنها رقم می‌خورد. برخی که بسیار پاک و زیبایند، مثل شهدا، یکسره به بهشت پای می‌نهند و از زیبایی‌های بهشت بهره می‌برند و برخی هم مدتی را در جهنم سپری کرده و بعد به بهشت می‌روند و بعضی نیز برای همیشه در جهنم باقی می‌مانند همچون سران کفر و الحاد.

از مجموع آیات و احادیث بر می‌آید که توقف افراد در عالم برزخ متفاوت است. در برزخ سه گروه با حفظ درجات، زندگی مختلفی دارند:

طولانی شدن برزخ یک عده هیچ منافاتی با عدالت خداوند ندارد، زیرا همگان در آن جا مانند قیامت مهمان سفره اعمال خویش‌اند. امام سجاد - علیه‌السلام - فرمود: قبر (که همان عالم برزخ است) یا باغ و گلستانی از باغ‌ها و گلستان‌های بهشت است یا چاهی از چاه‌های آتش. و هرچه باشد نتیجه عمل خود انسان است

۱- مومنان خالص که از نعمت‌های بهشتی به طور محدود بهره مندند و دعا می‌کنند که رستخیز برپا شود.

۲- سردمداران کفر و گمراهی و نفاق، در عین این که صبح و شام بدن برزخی آنها به آتش جهنم برزخی عرضه می‌شود، آرزو می‌کنند که قیامت برپا نشود.

۳- از برخی افراد در روایات به مستضعفان تعبیر شده است که ایشان نه از نعمت برخوردارند و نه از عذاب. این‌ها غالباً در حال خواب و یا غفلت و بی‌حسی به سر می‌برند، ولی در قیامت بیدار می‌شوند.

بنابراین به صورت یقین، هر فردی وارد برزخ می‌شود، ولی برخی تا قیامت از نعمت‌های برزخی استفاده می‌کنند و بعضی تا قیامت در عذاب برزخی خواهند بود، ولی اکثر مردم بعد از س‌و‌ال و جواب برزخی، به حالتی مانند خواب فرو خواهند رفت و در قیامت از خواب بیدار خواهند شد. بنابراین با عدالت خدا نیز منافات ندارد، زیرا در عالم برزخ صورت‌ها و الگوهای که موجودیت پیدا می‌کند و شاید باعث عذاب یا بهره‌وری از نعمت‌های الهی می‌شود، تابع زشتی‌ها و زیبایی‌های معنوی و زاینده کفر و ایمان و عقاید انسان است و با عدالت الهی ناهمگونی ندارد.

سوم: انسان پس از مرگ دو مرحله زندگی دارد: زندگی برزخی و زندگی در عالم آخرت؛ پس زندگی بعد از مرگ، منحصر در برزخ نیست و عذاب و نعمت نیز منحصر در آن نیست، تا هر کسی پاداش و جزای تمام اعمال خود را ببیند. زندگی حقیقی و دائمی در جهان آخرت است.

چکیده سخن

عالمی کہ انسان بعد از مرگ تا روز قیامت در آن زندگی می کند برزخ نامیده می شود. در برزخ هر کسی مهمان سفره عمل خویش است امامحاسبه اصلی تمام افراد در روز قیامت خواهد بود و چنین نیست که اگر کسی زودتر مرده و مدت طولانی در برزخ به سر برده باشد، عذاب بیشتری را می بیند ، یا در عالم قیامت حساب و کتاب و پاداش یا ثوابی نداشته باشد.

پی نوشت ها:

- ۱] فلسفی، محمد تقی، معاداز نظر روح و جسم، ج ۱، ص ۲۶۴، نشر هیئت نشر معارف اسلامی.
  - ۲] علامه طباطبایی، سید محمد حسین، آموزش عقاید و دستوره‌های دینی، ج ۱، بخش ۲، ص ۱۱۲، نشر بنیاد جانبازان.
  - ۳] علامه طباطبایی، سید محمد حسین، شیعه در اسلام، ص ۱۰۱، نشر دار الکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۴۸ ش.
  - ۴] علامه طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان، ص ۷۴، نشر مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، بیروت، ۱۴۰۳ ق.
-